

# อุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

## The obstacles to access civil procedure due process of law

อติป จันทนโรจน์<sup>1</sup>

Atip Jantaroj

### บทคัดย่อ

กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือให้บุคคลที่มีปัญหาถูกกระทบสิทธิจากการอยู่ร่วมกันในสังคมใช้เป็นช่องทางแก้ไขปัญหา และเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งหากมีอุปสรรคใดที่จำกัดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคน อุปสรรคนั้นก็ควรถูกขจัดให้หมดไป

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นคดีในศาลและสะท้อนให้เห็นช่องว่างหรืออุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยจำเลยถูกฟ้องขับไล่ให้ออกจากที่ดินซึ่งตนอยู่อาศัยมาเป็นเวลาหลายปี ไม่ว่าจำเลยจะได้อยู่อาศัยในที่ดินนั้นโดยมีสิทธิหรือไม่มีสิทธิก็ตาม แต่จำเลยไม่มีโอกาสนำเรื่องราวของตนเข้าสู่การพิจารณาตัดสินโดยศาลได้

บทความนี้ได้ยกหลักกฎหมายซึ่งศาลใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาจนกระทั่งมีคำพิพากษา และได้ปรับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามหลักกฎหมายดังกล่าวโดยผู้เขียนไม่ได้โต้แย้งข้อวินิจฉัยของศาล แต่ได้ชี้ให้เห็นถึงการปรับใช้กฎหมายซึ่งกลายเป็นอุปสรรคแก่จำเลยในการเข้าถึงการพิจารณาตัดสิน และสุดท้ายได้นำเสนอแนวทางแก้ไขข้อกฎหมายและวิธีปฏิบัติซึ่งผู้เขียนเห็นว่าน่าจะช่วยลดอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งได้

**คำสำคัญ:** กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

### Abstract

Justice system is the solution of problems caused by the violation of human right in the society and provides remedy to injured person. Therefore, if there is any kind of obstacles to access to human's justice, they should be removed.

This academic article presents the actual case in the court reflecting the difficulties or obstacles to access the justice procedure. The defendant was facing problem in eviction out of property. Whether the possession was rightful or not, the

---

<sup>1</sup> อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000

Email: ajatippop@gmail.com

defendant has no chance to file the case in court even though she had lived there for a long time.

Besides, this article reveals the principles and rules that are used in the court upon the prosecution process along with the court judgment. It also discusses the law referring to the actual fact pattern. However, the research is not aimed to dispute the court judgment but to reveal the obstacles to access legal process.

Additionally, the research suggests ways of amendment and the practical ways to reduce the obstacles to access to justice

**Keywords:** civil procedure due process of law

## บทนำ

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งซึ่งถูกรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil, and Political Rights) นอกจากนี้ประเทศไทยก็ได้รับรองสิทธินี้ไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 68 และในหมวดที่ 10 แม้ว่าจะไม่ได้บัญญัติสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างชัดเจนในหมวดที่ 3 เรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย แต่ก็มีแนวคิดที่รับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่านอกจากสิทธิเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่ไม่ได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมาย ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำได้และได้รับการคุ้มครอง ที่สำคัญในหมวด 6 ส่วนของแนวนโยบายแห่งรัฐมาตรา 68 ยังกำหนดหน้าที่ให้รัฐจัดให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก และต้องให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสเพื่อให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ย่อมแสดงว่ารัฐจะเพียงแคร์รับรองการมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพียงเท่านั้นไม่ได้ แต่รัฐมีหน้าที่ต้องทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมด้วย

หากพิจารณากระบวนการยุติธรรมผ่านการพิจารณาของศาลยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง และกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นนอกจากรัฐจะยอมจำกัดอำนาจของตนเองเพื่อให้ประชาชนได้รับความคุ้มครองสิทธิแล้ว (อิฐพงษ์ วงษ์เหรียญทอง, 2560 : หน้า 94) รัฐยังได้จัดการให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้หลายประการไม่ว่าจะเป็นการตั้งองค์กรให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) เป็นต้น รวมไปถึงการจัดหาทุนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 เป็นต้น

แต่ในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งนั้นยังไม่มี ความชัดเจนในแนวทางการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน

ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมีหลายรูปแบบ หลายกรณีขึ้นอยู่กับว่าจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการกำหนดรูปแบบของปัญหาเหล่านั้น ซึ่งอาจอยู่ใน 3 รูปแบบต่อไปนี้ได้

1. การเข้าถึงนักกฎหมาย หมายความว่า การได้รับคำปรึกษาด้านกฎหมายเมื่อเกิดคดีความขึ้น รวมไปถึงการมีทนายช่วยดำเนินคดี ซึ่งปัญหาในกรณีนี้มักจะเกิดจากการที่ผู้มีคดีไม่มีรายได้พอที่จะจ้างทนายความ

2. ความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นความล่าช้าในการดำเนินคดี การละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม รวมไปถึงข้อบกพร่องทางกฎหมายที่ทำให้คู่ความไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เช่น การขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา การส่งคำคู่ความ เป็นต้น

3. การทุจริตคอร์รัปชันซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เช่น การสมยอมกันของทนายความ การเรียกรับสินบนเพื่อทำสำนวนคดีไม่น่าเชื่อถือ รวมไปถึงการกำหนดค่าพิพาทหาก่อนมีการพิจารณาคดี

ในบทความนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นคดีความและวิเคราะห์อุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งที่เกิดจากข้อเท็จจริงนั้นซึ่งเป็นคดีฟ้องขับไล่และปัญหาการส่งหมายของโจทก์ไปยังภูมิลำเนาของจำเลย

## ข้อเท็จจริงเบื้องต้นในคดีแพ่งหมายเลขดำที่ พ.1812/2558 หมายเลขแดงที่ พ.2136/2558

โจทก์ฟ้องว่าตนเองเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและบ้านซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ โดยจำเลยได้เข้ามาอยู่อาศัยเนื่องจากน้องชายของโจทก์ซึ่งมีสถานะเป็นเจ้าบ้านในขณะนั้นได้ให้จำเลยเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันฉันท์สามีภรรยา แต่ก็ไม่ได้อาศัยชื่อของจำเลยเข้ามาอยู่ในทะเบียนบ้านหลังดังกล่าวด้วย จำเลยยังคงมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเดิมของจำเลยซึ่งอยู่คนละอำเภอกับบ้านที่จำเลยอาศัยอยู่จริง ต่อมา น้องชายของโจทก์ตาย โจทก์และญาติพี่น้องของโจทก์ที่อาศัยอยู่ในที่ดินนั้นไม่ต้องการให้จำเลยอาศัยอยู่ต่อไปเพราะมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับจำเลยเป็นประจำจึงได้แจ้งให้จำเลยทราบด้วยวาจาเพื่อให้จำเลยขนย้ายทรัพย์สินพร้อมบริวารออกไปจากที่ดินและบ้านของโจทก์ จำเลยรับทราบแล้วแต่ก็ไม่ฟังและไม่ยอมขนย้ายทรัพย์สินออกไป โจทก์จึงได้มอบหมายให้ทนายความทำหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยออกไปจากที่ดินและบ้านที่เป็นกรรมสิทธิ์ของโจทก์ โดยได้ส่งหนังสือบอกกล่าวไปยังที่อยู่ของจำเลยตามที่ปรากฏในรายการทะเบียนราษฎร จำเลยได้รับทราบหนังสือบอกกล่าวของโจทก์เนื่องจากน้องสะใภ้ของจำเลยซึ่งอาศัยอยู่บนที่ดินซึ่งติดกับที่อยู่ของจำเลยตามทะเบียนราษฎรได้รับไว้และแจ้งให้แก่จำเลยทราบ แต่แม้จำเลยจะทราบหนังสือบอกกล่าวแล้วจำเลยก็ไม่ได้ออกจากบ้านและที่ดินของโจทก์แต่อย่างใด โจทก์จึงได้ฟ้องขับไล่จำเลยให้ออกจากบ้านและที่ดินของโจทก์

ในการฟ้องคดีโจทก์ได้คัดทะเบียนราษฎรเพื่อแสดงที่อยู่ของจำเลยเพื่อจะส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย ปรากฏว่าทะเบียนบ้านของจำเลยเป็นทะเบียนบ้านกลาง (อ่านเพิ่มเติมได้ที่ : <http://www.kroobannok.com/1153>) ไม่ใช่ทะเบียนบ้านตามที่โจทก์เคยส่งหนังสือบอกกล่าวไปให้จำเลยก่อนฟ้องคดี ศาลจึงสั่งให้โจทก์ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไปยังที่อยู่ซึ่งปรากฏในทะเบียนบ้านของจำเลยก่อนที่จำเลยจะย้ายไปอยู่ที่ทะเบียนบ้านกลาง ปรากฏว่าไม่สามารถส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องได้เนื่องจากไม่พบตัวจำเลยและไม่มีผู้รับหมายไว้แทนจำเลย ศาลจึงได้อนุญาตให้โจทก์ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องโดยวิธีการประกาศหนังสือพิมพ์แทนการส่งหมายด้วยวิธีธรรมดา แต่ด้วยวิธีการดังกล่าวจำเลยก็ไม่ทราบว่าจะถูกฟ้องคดีจึงไม่ได้ยื่นคำให้การภายในเวลาที่กำหนด ในการพิจารณาคดีศาลจึงสั่งให้จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและพิจารณาคดีโจทก์ไปฝ่ายเดียว จนในที่สุดศาลมีคำพิพากษาขับไล่จำเลยออกจากที่ดินนั้น

จำเลยมาทราบว่ายตนเองถูกฟ้องคดีและศาลได้พิพากษาแล้วเนื่องจากเจ้าพนักงานบังคับคดีได้นำหมายศาลไปปิดไว้ที่บ้านซึ่งจำเลยถูกฟ้องขับไล่ นั้น จำเลยอาศัยอยู่นั้นจึงทราบว่าถูกคำพิพากษาศาลขับไล่ตนเองออกจากที่ดิน แต่เนื่องด้วยจำเลยไม่มีเงินที่จะจ้างทนายความต่อสู้คดี และเมื่อไปขอความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ ก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือเท่าที่ควรเนื่องจากคดีนี้เป็นคดีแพ่ง จนในที่สุดจำเลยได้รับคำแนะนำและได้รับความช่วยเหลือให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินคดี จำเลยจึงได้ทำคำร้อง 2 ฉบับ ได้แก่คำร้องขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่โดยอ้างเหตุว่าจำเลยไม่ได้รับหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องทำให้จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การในเวลาที่กำหนดพร้อมทั้งเหตุผลว่าหากศาลพิจารณาคดีใหม่จำเลยอาจเป็นฝ่ายชนะคดีได้ นอกจากนี้ จำเลยยังได้ยื่นคำร้องขอเพิกถอนกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบด้วย โดยอ้างว่าการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายเพราะไม่ได้ส่งไปยังภูมิลำเนาแท้จริงของจำเลย ศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่และนัดไต่สวนคำร้องโดยให้จำเลยวางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องให้โจทก์ ส่วนคำร้องขอเพิกถอนกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบนั้นศาลสั่งรวบไว้ในคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ อย่างไรก็ดี ตามที่ศาลสั่งในคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ให้จำเลยวางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องให้แก่โจทก์นั้น จำเลยไม่ทราบว่าต้องมีการส่งสำเนาคำร้องให้แก่โจทก์ ทั้งไม่มีใครอธิบายให้จำเลยทราบถึงขั้นตอนการส่งสำเนาคำร้อง จำเลยจึงไม่ได้วางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องให้แก่โจทก์ เป็นเหตุให้โจทก์มีคำร้องขอให้ศาลสั่งว่าจำเลยทิ้งคำร้อง ศาลจึงมีคำสั่งว่าจำเลยทิ้งคำร้อง

เมื่อทราบเรื่องจำเลยจึงยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่โดยอ้างเหตุว่าไม่ทราบถึงวิธีปฏิบัติจึงไม่ได้วางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องให้แก่โจทก์ และคำร้องขอเพิกถอนกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบอีกครั้งหนึ่ง ศาลมีคำสั่งในคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ว่าจำเลยทิ้งฟ้องเท่ากับจำหน่ายคดีของจำเลยไปแล้วจึงไม่มีเหตุอันสมควรให้พิจารณาคดีใหม่ และมีคำสั่งในคำร้องขอเพิกถอนกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายจึงไม่มีกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบที่จะเพิกถอนตามกฎหมาย จึงเท่ากับว่าศาลมีคำสั่งยกคำร้องของจำเลยทั้งสองคำร้อง

จำเลยอุทธรณ์เฉพาะคำสั่งยกคำร้องขอเพิกถอนกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบของศาลชั้นต้นว่าการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องของโจทก์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่าศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้โจทก์ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยตามที่อยู่ในทะเบียนบ้านก่อนที่

จำเลยจะถูกย้ายข้อไปอยู่ในทะเบียนบ้านกลางแล้ว แต่ไม่สามารถส่งได้เพราะไม่มีผู้รับหมายไว้โดยชอบ จึงมีการลงโฆษณาประกาศหนังสือพิมพ์ซึ่งถือเป็นการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว จึงพิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

### วิเคราะห์อุปสรรคที่เกิดจากข้อเท็จจริง

จากข้อเท็จจริงพบว่าในที่สุดแล้วศาลได้พิจารณาคดีนี้โดยอาศัยข้อเท็จจริงของฝั่งโจทก์อยู่ฝ่ายเดียว ส่วนข้อเท็จจริงของจำเลยไม่ได้รับการพิจารณาโดยศาลแต่อย่างใด จำเลยจึงสูญเสียสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยศาลอันน่าจะเป็นความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมประการหนึ่งโดยมีข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุสำคัญ 2 ประการ

1. จำเลยไม่ทราบว่าคุณฟ้องจึงไม่ได้ยื่นคำให้การต่อสู้คดีเนื่องจากปัญหาการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้อง และ

2. ศาลไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่

ในการวิเคราะห์อุปสรรคนี้จะเริ่มด้วยการนำเสนอข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทั้งสองประการ แล้วจะปรับบทข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง สุดท้ายจะวิเคราะห์อุปสรรคที่เกิดขึ้นและนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหา

### หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นจะนำเสนอตามข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นปัญหาซึ่งมีอยู่ 2 ประการดังนี้

#### 1. การส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้อง

การฟ้องคดีต่อศาลนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ศาลพิจารณาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างโจทก์กับจำเลย ดังนั้นการพิจารณาจึงควรได้รับทราบข้อเท็จจริงจากทั้งสองฝ่ายจึงจะสามารถปรับบทข้อกฎหมายให้แก่ข้อพิพาทได้อย่างถูกต้อง

ในการฟ้องคดี โจทก์มีหน้าที่ต้องส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อให้จำเลยทราบว่าตนถูกฟ้องและสามารถทำคำให้การอันเป็นการใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้ ซึ่งกฎหมายกำหนดวิธีการไว้ดังจะได้อธิบายโดยสังเขปต่อไปนี้

กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้ส่งโดยให้โจทก์เป็นผู้เสียค่าธรรมเนียมในการส่ง ที่สำคัญในที่นี้คือสถานที่ส่ง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 74 บัญญัติว่า

“การส่งคำคู่ความหรือเอกสารอื่นใดโดยเจ้าพนักงานศาลนั้นให้ปฏิบัติ ดังนี้

(1) ให้ส่งในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และ

(2) ให้ส่งแก่คู่ความหรือบุคคลซึ่งระบุไว้ในคำคู่ความหรือเอกสาร ณ ภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานของคู่ความหรือบุคคลนั้น แต่ให้อยู่ในบังคับแห่งบทบัญญัติกฎหมายตราต่อไปนี้”

มาตรา 77 บัญญัติว่า

“การส่งคำคู่ความหรือเอกสารอื่นใดโดยเจ้าพนักงานศาลไปยังที่อื่นนอกจากภูมิลำเนา หรือสำนักงานของคู่ความหรือของบุคคลซึ่งระบุไว้ในคำคู่ความ หรือเอกสารนั้น ให้ถือว่าเป็นการถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อ

- (1) คู่ความหรือบุคคลนั้นยอมรับคำคู่ความหรือเอกสารนั้นไว้ หรือ
- (2) การส่งคำคู่ความหรือเอกสารนั้นได้กระทำในศาล”

ตามบทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าว สามารถแบ่งสถานที่ส่งได้เป็น 3 ที่ได้แก่

1. ภูมิลำเนาของผู้รับ หมายถึงภูมิลำเนาของผู้รับในขณะที่มีการส่ง ภูมิลำเนาหมายถึงถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ ซึ่งอาจเป็นที่อยู่ตามที่ปรากฏในทะเบียนบ้านหรือไม่ก็ได้ ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5845/2558 แต่ต้องถือเอาสถานที่ซึ่งบุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่จริง ๆ เป็นสำคัญ ในกรณีที่มีถิ่นที่อยู่หลายแห่ง เช่น อยู่บ้านจังหวัดหนึ่ง ทำงานอีกจังหวัดหนึ่ง แต่เดินทางกลับบ้านเป็นประจำทุกสัปดาห์ ก็จะต้องถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาก็ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 38) นอกจากนี้ บุคคลอาจเลือกเอาถิ่นใดถิ่นหนึ่งเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการก็ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 42)

2. สำนักงานของผู้รับ น่าจะหมายถึงสถานที่ทำงานที่เป็นหลักแหล่ง ซึ่งก็อาจมีลักษณะเดียวกับความเป็นภูมิลำเนาก็ได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1591/2537 จำเลยให้โจทก์เช่าฉางเก็บข้าวเปลือกโดยรับข้าวเปลือกจากโจทก์ ณ ฉาง เมื่อพนักงานของโจทก์ส่งจ่ายข้าวเปลือก จำเลยหรือผู้แทนของจำเลยก็ทำการจ่ายข้าวเปลือก ณ ฉางนั้นตลอดมาฉางของจำเลยจึงเป็นสำนักงานของจำเลยด้วย การที่เจ้าพนักงานศาลส่งหมายเรียกสำเนาคำฟ้องและหมายนัดแก่จำเลย ณ ฉาง ดังกล่าวจึงชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 74(2) แล้ว

3. สถานที่อื่น เป็นกรณีที่ไม่ได้ส่งไปยังภูมิลำเนา หรือสำนักงาน ซึ่งจะถือว่าเป็นการส่งที่ชอบด้วยกฎหมายเมื่อคู่ความหรือบุคคลนั้นยอมรับเอาไว้ หรือเป็นการส่งให้แก่คู่ความในที่ทำการศาล

ดังนั้น การส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องจึงต้องส่งไปยังสถานที่ที่ถูกต้องด้วย ถ้าส่งไปยังสถานที่อื่นแล้วมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ต้องถือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบ

นอกจากสถานที่ส่งแล้ว ต้องพิจารณาวิธีการส่งด้วย ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 73 76 และ 79 กำหนดวิธีการส่งไว้ 3 วิธี ได้แก่

1. วิธีธรรมดา หมายความว่าเจ้าพนักงานศาลส่งให้แก่ผู้รับโดยตรงโดยการนำเอกสารคำคู่ความไปที่ภูมิลำเนา หรือสำนักงานของผู้รับ ในกรณีที่เจ้าพนักงานศาลนำเอกสารไปที่ภูมิลำเนา หรือสำนักงานของผู้รับแล้วไม่พบตัวผู้รับ แต่พบบุคคลที่อยู่ในบ้านหรือสำนักงานของผู้รับและบุคคลนั้นมีอายุเกิน 20 ปี ก็ให้บุคคลนั้นรับไว้แทนได้ แต่หากพบตัวผู้รับแต่ผู้รับไม่ยอมรับโดยปราศจากเหตุอันชอบด้วยกฎหมาย เจ้าพนักงานศาลสามารถวางหมายไว้ ณ ที่นั้น โดยให้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่มีอำนาจหรือเจ้าพนักงานตำรวจเป็นพยานได้เช่นกัน

2. วิธีพิเศษ เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานศาลไม่สามารถส่งโดยวิธีธรรมดาได้ ศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งโดยวิธีการพิเศษซึ่งมีอยู่ 4 กรณีได้แก่

2.1 ปิดหมาย คือการนำคำคู่ความหรือเอกสารที่จะส่งนั้นไปปิดไว้ที่ภูมิลำเนาหรือสำนักงานของผู้รับ หากผู้รับไม่มีภูมิลำเนาและสำนักงานจะใช้วิธีการปิดหมายไม่ได้

2.2 มอบคำคู่ความหรือเอกสารไว้แก่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจ เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานศาลจะนำคำคู่ความหรือเอกสารนั้นไปมอบไว้แก่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองท้องถิ่น เช่น นายอำเภอ หรือเจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานที่รับคำคู่ความไว้นั้นจะทำการปิดประกาศเพื่อให้ผู้รับมารับเอง หรือเจ้าพนักงานที่รับหมายจะนำไปส่งที่ผู้รับก็ได้

2.3 โฆษณาทางหนังสือพิมพ์ เจ้าพนักงานศาลจะนำคำคู่ความหรือเอกสารไปลงหนังสือพิมพ์ซึ่งโดยปกติจะลงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิธีการโฆษณาหนังสือพิมพ์นี้จะทำในกรณีที่ไม่ทราบภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานของผู้รับ ถ้าไม่ปรากฏเหตุที่ไม่สามารถจะส่งไปยังภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานของผู้รับแล้วกลับมาใช้วิธีการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์นี้จะถือเป็นกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

2.4 ทำวิธีอื่นใดตามที่ศาลเห็นสมควร โดยปกติศาลจะใช้วิธีการปิดประกาศหน้าที่ทำการศาลนั่นเองโดยเจ้าพนักงานศาลจะเป็นผู้ดำเนินการปิดประกาศ วิธีการนี้จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อไม่สามารถส่งโดยวิธีธรรมดาได้และศาลต้องมีคำสั่ง

3. ส่งทางไปรษณีย์ เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการส่งคำคู่ความหรือเอกสารโดยให้เจ้าพนักงานไปรษณีย์เป็นผู้ส่งและเสมือนว่าเจ้าพนักงานศาลเป็นผู้ส่งเอง การส่งทางไปรษณีย์ไม่ใช่วิธีการส่งโดยวิธีพิเศษซึ่งจะส่งได้ก็ต่อเมื่อไม่สามารถส่งโดยวิธีธรรมดาได้ อย่างไรก็ตาม การส่งทางไปรษณีย์นั้นต้องมีคำสั่งศาลให้ส่งโดยวิธีนี้จึงจะสามารถส่งทางไปรษณีย์ได้

## 2. การขอให้พิจารณาคดีใหม่

หลักการพิจารณาคดีที่สำคัญคือ หลักการรับฟังคู่ความทั้งสองฝ่าย คือต้องให้อีกฝ่ายคู่ความทั้งสองฝ่ายได้เสนอข้ออ้างและข้อต่อสู้ของตนเองทั้งหมด โดยมีข้อยกเว้นสำหรับกรณีที่คู่ความขาดนัด การที่ศาลจะสั่งให้คู่ความขาดนัดได้จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และต้องเปิดโอกาสให้คู่ความที่ขาดนัดได้แก้ไขข้อผิดพลาดจากการขาดนัด ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กรณีได้แก่ 1. กรณีที่ศาลยังไม่ได้วินิจฉัยชี้ขาดคดี และ 2. กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยแพ้คดีโดยขาดนัดยื่นคำให้การ กรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในคดีที่ผู้เขียนได้นำเสนอนั้นเป็นกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้จำเลยแพ้คดีโดยขาดนัดยื่นคำให้การไปแล้ว

สำหรับกรณีที่ศาลยังไม่ได้วินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือยังไม่ได้มีคำพิพากษานั้น หากปรากฏว่าจำเลยมาศาลและแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าประสงค์จะต่อสู้คดี โดยอ้างเหตุว่าการที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การนั้นไม่ได้เป็นไปโดยจงใจหรือไม่ได้ยื่นคำให้การนั้นเกิดจากเหตุผลอันสมควร จำเลยสามารถขออนุญาตยื่นคำให้การได้

กรณีตามข้อเท็จจริงในคดีเป็นกรณีที่จำเลยมาทราบว่าคุณฟ้องเมื่อศาลได้พิพากษาคดีไปแล้ว จึงไม่สามารถขออนุญาตยื่นคำให้การได้ แต่จำเลยยังสามารถขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ ผู้เขียนขออธิบายข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องพอสังเขปดังนี้

### การขานัดยื่นคำให้การ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งวางหลักเกณฑ์ที่จะถือว่าจำเลยขานัดยื่นคำให้การไว้ในมาตรา 197 ดังนี้

#### 1. จำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การโดยชอบแล้ว

เมื่อโจทก์ได้เสนอคำฟ้องต่อศาลก็เป็นหน้าที่โจทก์ที่จะต้องส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งถ้าโจทก์ไม่ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องหรือส่งโดยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จำเลยก็จะมีหน้าที่ต้องยื่นคำให้การและจะไม่สามารถเกิดการขานัดยื่นคำให้การได้ ถ้ามีการส่งที่ชอบด้วยกฎหมายและจำเลยได้รับและได้ยื่นคำให้การต่อศาลภายในเวลาที่กำหนดแล้ว ต่อมาโจทก์ได้แก้ไขคำฟ้องถ้าศาลอนุญาตให้โจทก์แก้ไขคำฟ้อง ศาลก็ต้องให้อีกโอกาสจำเลยในการยื่นคำให้การเพื่อโต้แย้งคำฟ้องที่แก้ไขนั้นด้วย แต่การยื่นคำให้การในครั้งหลังนี้จะไม่ตกอยู่ในบังคับเรื่องการขานัดยื่นคำให้การอีกแล้ว เพราะถือว่าได้ยื่นคำให้การไว้แล้ว

#### 2. จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนด

กำหนดเวลาที่จำเลยต้องยื่นคำให้การบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 คือภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่รับหมายเรียกและสำเนาคำฟ้อง อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องโดยวิธีการพิเศษจะถือว่าจำเลยได้รับหมายต่อเมื่อพ้นกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่ส่งหมายโดยวิธีการพิเศษนั้น ดังนั้น กรณีส่งหมายโดยวิธีการพิเศษจึงมีระยะเวลาเพิ่มให้จำเลยอีก 15 วันเพื่อยื่นคำให้การต่อศาล อย่างไรก็ตาม หากจำเลยมีพฤติการณ์พิเศษที่ทำให้ไม่สามารถยื่นคำให้การได้ภายในกำหนดเวลานี้ จำเลยก็มีสิทธิขอให้ศาลขยายระยะเวลายื่นคำให้การออกไปอีกได้ ซึ่งถ้าศาลอนุญาตจำเลยก็มีสิทธิยื่นคำให้การได้ภายในระยะเวลาที่ศาลอนุญาตให้ขยายออกไป การคำนวณนับระยะเวลาต่าง ๆ นี้ให้ใช้วิธีการคำนวณตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/1 ถึง 193/8

เมื่อครบหลักเกณฑ์ทั้งสองประการแล้วย่อมถือว่าจำเลยขานัดยื่นคำให้การทันทีโดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องขอให้ศาลสั่งว่าจำเลยขานัดยื่นคำให้การอีก กระบวนพิจารณากรณีที่จำเลยขานัดยื่นคำให้การก็จะแตกต่างจากกระบวนพิจารณาสามัญซึ่งจะไม่ขอล่าถึงในที่นี้ แต่เมื่อจำเลยขานัดยื่นคำให้การแล้ว กฎหมายก็ได้กำหนดทางแก้ไขให้จำเลยเพื่อให้โอกาสจำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ก็คือการขอให้พิจารณาคดีใหม่

### การขอให้พิจารณาคดีใหม่

กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีโดยจำเลยขานัดยื่นคำให้การแล้วกฎหมายให้ทางแก้ไขแก่จำเลยโดยการยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมี



มาตราที่เกี่ยวข้อง 3 มาตรา ได้แก่ มาตรา 199 ตี 199 จัตวา และ 199 เบญจ ซึ่งมีเงื่อนไขที่สำคัญ ดังนี้

### 1. ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยแพ้คดีโดยขาดนัดยื่นคำให้การ

การที่จำเลยจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ต้องปรากฏว่าศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยแพ้คดีด้วย ดังนั้น หากศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์ แม้จำเลยจะขาดนัดยื่นคำให้การก็ไม่สามารถขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ได้ และอย่างที่กล่าวมาแล้วว่าหากศาลยังไม่มีคำพิพากษาในคดี จำเลยต้องใช้วิธีการขออนุญาตยื่นคำให้การ การขอให้พิจารณาคดีใหม่มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1.1 ยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ภายในกำหนด 15 วัน นับจากวันที่ได้ส่งคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้แก่จำเลย เว้นแต่มีพฤติการณ์พิเศษนอกเหนือที่ไม่อาจบังคับได้ เช่น เจ็บป่วยรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลไม่สามารถออกมายื่นคำขอได้ทันกำหนด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1128/2519) ทำให้ไม่สามารถยื่นคำขอได้ทันกำหนด ก็มีสิทธิยื่นคำขอได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่พฤติการณ์นั้นสิ้นสุดลง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่ามีพฤติการณ์พิเศษนอกเหนือที่ไม่อาจบังคับได้หรือไม่ก็ตาม จำเลยจะยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่เกิน 6 เดือน นับแต่วันที่ได้ยึดทรัพย์ หรือได้มีการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วไม่ได้

1.2 แสดงเหตุที่จำเลยได้ขาดนัดยื่นคำให้การ จำเลยต้องแสดงเหตุที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การไว้ในคำขอให้พิจารณาคดีใหม่โดยชัดแจ้งว่าเหตุใดจำเลยจึงไม่สามารถยื่นคำให้การได้ทันภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด เช่น จำเลยไม่ได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยในช่วงเวลาที่ถูกฟ้องคดี (คำพิพากษาฎีกาที่ 960/2511) เป็นต้น

1.3 แสดงข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาลว่าหากศาลได้พิจารณาคดีใหม่จำเลยจะเป็นฝ่ายชนะคดีได้ ในคำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้นจำเลยต้องคัดค้านคำตัดสินของศาลว่าไม่ถูกต้องหรือคลาดเคลื่อนอย่างไร และต้องแสดงรายละเอียดข้อเท็จจริงซึ่งหากศาลได้พิจารณาแล้วจำเลยจะมีโอกาสชนะคดีได้ ไม่ใช่เพียงแค่อ้างลอย ๆ ว่าถ้าได้โอกาสต่อสู้คดีจะมีโอกาสชนะคดีได้

1.4 แสดงเหตุที่ล่าช้า ในกรณีที่จำเลยไม่สามารถยื่นคำขอได้ทันภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่ส่งคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง จำเลยต้องแสดงรายละเอียดของพฤติการณ์นอกเหนือที่ไม่อาจบังคับได้ต่อศาลด้วย

เมื่อศาลได้รับคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่แล้วเห็นว่าคำร้องนั้นได้ยื่นภายในกำหนดระยะเวลา และเป็นคำร้องที่แสดงเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้ชัดแจ้งแล้ว ศาลต้องให้โอกาสโจทก์คัดค้านคำร้องของจำเลยโดยการส่งสำเนาคำร้องให้โจทก์และกำหนดเวลาในการทำคำคัดค้าน และนัดไต่สวน คำร้องซึ่งศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่หรือไม่นั้นต้องพิจารณาตามมาตรา 199 เบญจวรรคสอง ต่อไป

### 2. จำเลยไม่ได้อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น

หากว่าจำเลยได้อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วก็จะไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ การยื่นอุทธรณ์นั้นหมายถึงอุทธรณ์คำพิพากษา ถ้าเป็นการอุทธรณ์คำสั่งอย่างอื่นย่อมไม่ต้องห้าม

ขอให้พิจารณาคดีใหม่ หรือหากว่าจำเลยยื่นอุทธรณ์แล้วศาลอุทธรณ์มีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์ ก็ไม่ต้องห้าม จำเลยยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่เช่นกัน

### 3. ไม่เข้าข้อต้องห้ามขอพิจารณาคดีใหม่

ข้อต้องห้ามขอพิจารณาคดีใหม่เป็นไปตามมาตรา 199 ตรี ซึ่งมีอยู่ 2 กรณีได้แก่

3.1 ศาลเคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่มาครั้งหนึ่งแล้ว หมายความว่าจำเลยขาดนัด ยื่นคำให้การและขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ และศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่แล้วโดยกำหนดเวลาให้ จำเลยยื่นคำให้การ แต่ปรากฏว่าจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในเวลาที่กำหนดให้ใหม่นั้นอีก

3.2 คำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้นต้องห้ามตามกฎหมาย ต้องพิจารณาประกอบกับ มาตรา 199 วรรคสาม ได้แก่ (1) จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและได้ขออนุญาตยื่นคำให้การตามมาตรา 199 วรรคแรก ศาลอนุญาตให้ยื่นคำให้การแล้ว จำเลยกลับไม่ยื่นคำให้การภายในกำหนดอีก (2) จำเลย ขาดนัดยื่นคำให้การและได้ขออนุญาตยื่นคำให้การ แต่ศาลไม่อนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การ เมื่อศาล พิพากษาคดีแล้วจำเลยจะมายื่นขอให้พิจารณาคดีใหม่อีกไม่ได้ (3) จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและได้มา ศาลก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี แต่จำเลยไม่ได้ขออนุญาตยื่นคำให้การต้องถือว่าศาลไม่อนุญาตให้จำเลย ยื่นคำให้การแล้ว จำเลยจะขอให้พิจารณาคดีใหม่อีกไม่ได้

### การพิจารณาและมีคำสั่งคำขอให้พิจารณาคดีใหม่

เมื่อจำเลยยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่อย่างครบถ้วนตามหลักเกณฑ์แล้วศาลต้องดำเนิน กระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 เบญจ ซึ่งศาลต้องให้โอกาส โจทก์ในการคัดค้านคำร้องของจำเลยด้วยโดยการนัดไต่สวนคำร้องและในระหว่างนี้ก็ให้ส่งสำเนาคำร้อง เพื่อให้โจทก์คัดค้านเข้ามาภายในระยะเวลาที่กำหนด ในการพิจารณานั้นศาลต้องพิจารณาว่าการขาดนัด ยื่นคำให้การของจำเลยนั้นมีได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควร และตามคำขอนั้นจำเลยมีทางที่จะ ชะนคดีได้หรือไม่ หากครบถ้วนตามเงื่อนไขศาลก็มีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ได้

ข้อเท็จจริงที่ศาลพิจารณาตามคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ที่สำคัญคือการขาดนัดของจำเลย นั้นเป็นไปโดยจงใจหรือไม่ ซึ่งแนววินิจฉัยของศาลฎีกานั้นหากว่าจำเลยทราบกำหนดที่ต้องยื่นคำให้การ แล้วแต่ไม่ยื่นภายในเวลาที่กำหนดหรือไม่ชวนชวายที่จะยื่นคำให้การก็จะพิจารณาว่าเป็นการจงใจขาด นัดยื่นคำให้การ แต่หากว่าจำเลยไม่ทราบกำหนดที่ต้องยื่นคำให้การแม้ว่าจะมีการส่งหมายเรียกและ สำเนาคำฟ้องโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วก็จะพิจารณาว่าเป็นการขาดนัดยื่นคำให้การโดยไม่จงใจ อย่างไร ก็ดี แม้จะพิจารณาว่าจำเลยจงใจขาดนัดยื่นคำให้การแต่ศาลพิจารณาว่ากรณีมีเหตุอันสมควรศาลก็ สามารถอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ได้เช่น จำเลยแสดงหลักฐานสำคัญว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบที่โจทก์ ฟ้องก็ถือว่าเป็นกรณีมีเหตุอันสมควรได้

### ปรับบทข้อกฎหมายกับข้อเท็จจริงในคดี

ข้อเท็จจริงที่เป็นอุปสรรคของจำเลยในการใช้สิทธิต่อสู้คดี ซึ่งน่าจะถือเป็นข้อบกพร่องของ กระบวนการยุติธรรมมีอยู่ 2 กรณี

1. จำเลยไม่ทราบว่าคุณฟ้องคดีจึงไม่ได้ยื่นคำให้การต่อสู้คดีภายในเวลาที่กำหนด จากข้อเท็จจริงว่าโจทก์ได้คิดทะเบียนราษฎรของจำเลยเพื่อใช้ประกอบการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย ปรากฏว่าจำเลยถูกย้ายชื่อเข้าไปอยู่ในทะเบียนบ้านกลาง ศาลจึงมีคำสั่งให้โจทก์นำส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไปยังที่อยู่เก่าของจำเลยก่อนที่จะถูกย้ายชื่อเข้าทะเบียนบ้านกลาง เมื่อเจ้าพนักงานศาลได้นำเอกสารไปส่งให้แก่จำเลยตามที่อยู่ดังกล่าวแล้ว จึงเป็นการส่งคำคู่ความหรือเอกสาร ณ ภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 74(2) แล้ว เมื่อเจ้าพนักงานศาลไม่สามารถส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องได้เนื่องจากไม่พบตัวจำเลยและไม่มีผู้รับหมายไว้แทนโดยชอบ กรณีจึงถือว่าไม่สามารถส่งได้โดยวิธีธรรมดา ศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งโดยวิธีอื่นแทนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 79 ซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยโดยวิธีการประกาศหนังสือพิมพ์แทนการส่งหมายด้วยวิธีธรรมดาและได้มีการลงโฆษณาประกาศหนังสือพิมพ์ตามคำสั่งศาลแล้วจึงเป็นการส่งคำคู่ความที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว และเมื่อเป็นการส่งคำคู่ความที่ชอบด้วยกฎหมายแล้วจำเลยจึงมีหน้าที่ต้องยื่นคำให้การภายในเวลาที่กำหนด เมื่อจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การภายในเวลาที่กำหนดจึงเป็นการขาดนัดยื่นคำให้การ

2. ศาลไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ จากข้อเท็จจริงเมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การแล้ว เมื่อจำเลยเข้าเงื่อนไขที่จะขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ได้ กล่าวคือ จำเลยแพ้คดีโดยขาดนัดยื่นคำให้การ จำเลยไม่ได้อุทธรณ์คำพิพากษา และไม่เข้าข้อต้องห้ามขอให้พิจารณาคดีใหม่ จำเลยจึงได้ยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ซึ่งในคราวแรกนั้นศาลได้นัดไต่สวนคำร้องของจำเลยเพื่อจะพิจารณาว่าจะสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ได้หรือไม่ แต่คำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่เป็นคำร้องซึ่งต้องให้ออกาสคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งในการคัดค้านคำร้องด้วย ศาลจึงต้องส่งสำเนาคำร้องให้แก่โจทก์เพื่อให้โอกาสโจทก์คัดค้านโดยให้จำเลยซึ่งยื่นคำร้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย จำเลยจึงมีหน้าที่วางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องต่อศาลภายในเวลาที่ศาลกำหนด ปรากฏว่าจำเลยไม่วางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องภายในเวลาที่ศาลกำหนด ประกอบกับโจทก์มาตรวจสำนวนจึงทราบว่าจำเลยไม่ได้วางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องจึงได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งว่าจำเลยทิ้งคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่และดำเนินการบังคับคดีต่อไป กรณีจึงถือว่าจำเลยเพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาที่ศาลกำหนดเป็นการทิ้งฟ้อง (คำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ถือเป็นคำฟ้องด้วย) ศาลจึงยกเลิกวันนัดไต่สวนคำร้องของจำเลย

เมื่อจำเลยได้ทราบว่าศาลมีคำสั่งว่าจำเลยทิ้งฟ้องและยกเลิกวันนัดไต่สวนคำร้อง จำเลยจึงได้ยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยอ้างเหตุว่าไม่ทราบกระบวนการทางกฎหมายจึงไม่ได้วางเงินค่านำส่งสำเนาคำร้องให้แก่โจทก์ ในคราวนี้แม้ว่าจำเลยจะเข้าเงื่อนไขในการร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ แต่เป็นกรณีที่ศาลพิจารณาว่าจำเลยไม่มีเหตุอันสมควรที่จะพิจารณาคดีใหม่ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 เบื้อง จึงมีคำสั่งยกคำร้องของจำเลย

## บทสรุปอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญห

1. อุปสรรคประการแรกได้แก่การที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเนื่องจากไม่ทราบว่าตนเองถูกฟ้องคดี โดยหลักการรับฟังคู่ความทั้งสองฝ่ายจึงมีกลไกทางกฎหมายเพื่อให้จำเลยได้ทราบว่าตนถูกฟ้องคดีและมีโอกาสได้เสนอคำให้การแก้คดีได้แก่กลไกการส่งคำคู่ความซึ่งกฎหมายกำหนดให้ส่งคำคู่ความไปยังภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งภูมิลำเนามายังถึงถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ อาจเป็นที่อยู่ตามที่ปรากฏในทะเบียนบ้านหรือไม่ก็ได้แต่ต้องถือเอาสถานที่ซึ่งบุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่จริง ๆ อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติศาลก็มักจะถือเอาที่อยู่ตามทะเบียนราษฎรหรือทะเบียนบ้านเป็นภูมิลำเนา เว้นแต่จะเป็นกรณีที่เห็นได้ชัดเจนว่าที่อยู่ของผู้รับหมายนั้นจะไม่ตรงกับที่อยู่ตามทะเบียนราษฎรหรือทะเบียนบ้านจริง เพราะไม่อย่างนั้นจะเกิดข้อถกเถียงอยู่ตลอดว่าผู้รับไม่ได้อาศัยอยู่ตามที่อยู่ที่ปรากฏในทะเบียนบ้านซึ่งก็จะทำให้เกิดข้อขัดข้องในการส่งหมายและทำให้ต้องเริ่มกระบวนการส่งหมายใหม่อยู่เสมอ

อย่างไรก็ดี สำหรับการฟ้องขับไล่บุคคลออกจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งนั้นย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าบุคคลนั้นอาศัยอยู่ในสถานที่ดังกล่าวอันน่าจะเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้นได้ จากข้อเท็จจริงโจทก์ซึ่งก็ทราบที่อยู่แล้วว่าจำเลยอาศัยอยู่ในที่ดินและบ้านหลังไหนโดยเฉพาะคดีนี้โจทก์ทราบด้วยว่าได้อาศัยอยู่ในที่ดินและบ้านดังกล่าวมาเป็นเวลานานแล้วด้วยการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องคดีนี้โจทก์จึงน่าจะส่งไปยังที่ดินและบ้านที่ได้ฟ้องขับไล่ด้วย

ในทางปฏิบัติทั่วไป ศาลมักจะให้โจทก์ผู้ฟ้องขับไล่ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไปยังที่อยู่ซึ่งโจทก์ได้ฟ้องขับไล่ด้วย แต่เนื่องจากไม่ได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายและอย่างที่กล่าวไว้แล้วว่าศาลพิจารณาว່ว่าที่อยู่ตามทะเบียนบ้านเป็นภูมิลำเนาของจำเลยอยู่แล้ว การส่งหมายเรียกและสำเนาคำร้องไปยังที่อยู่ของจำเลยจึงไม่ใช่กระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่อย่างใด แต่ในที่สุดแล้วทำให้เกิดเป็นอุปสรรคแก่จำเลยในการใช้สิทธิต่อสู้คดีเพราะการส่งหมายนั้นไม่ถึงมือของจำเลยจึงทำให้จำเลยไม่ทราบว่าตนเองถูกฟ้องคดี

ผู้เขียนจึงเสนอว่าหากมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 74 โดยเพิ่มเติมข้อความในทำนองว่าให้การส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องกรณีฟ้องขับไล่ต้องส่งไปยังสถานที่ซึ่งได้ฟ้องขับไล่ด้วยก็จะตัดปัญหาที่เกิดขึ้นในคดีนี้ได้ และยังสอดคล้องกับหลักกฎหมายที่ให้ส่งไปยังภูมิลำเนาของผู้รับอีกด้วยเพราะน่าจะถือว่าสถานที่อยู่นั้นเป็นภูมิลำเนาของจำเลยด้วย

2. อุปสรรคประการที่สองได้แก่การที่ศาลไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่เพราะจำเลยทั้งคำร้องในคราวแรกทำให้ศาลพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ในคราวหลังนี้ไม่มีเหตุอันสมควร ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้นในคดีนี้ได้เกิดจากปัญหาข้อกฎหมายเรื่องการขาดนัดหรือการพิจารณาคดีใหม่ แต่เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ในทางปฏิบัติ กล่าวคือ หากศาลสามารถเข้ามามีส่วนช่วยตัวความที่ดำเนินคดีด้วยตัวเองไม่มีทนายความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นเพราะความต้องการของตัวความเองหรือเป็นเพราะความขาดแคลนทุนทรัพย์ในการว่าจ้างทนายความก็ตาม ศาลสามารถสร้างกลไกให้ความช่วยเหลือแก่ตัวความที่ไม่มีทนายความเหล่านี้ได้ เช่น เริ่มด้วยการที่กำหนดให้ศาลเอง

สอบถามตัวความว่ามีหนายความช่วยดำเนินคดีหรือไม่ หากตัวความไม่มีหนายความก็ให้เจ้าหน้าที่ศาลช่วยอำนวยความสะดวกในขั้นตอนต่าง ๆ ที่ตัวความต้องทำเพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีเกิดขึ้นได้ อย่างเช่นในคดีนี้ หากมีเจ้าหน้าที่ศาลช่วยชี้แจงว่าจำเลยต้องวางเงินค่านำหมายและมีการพาจำเลยไปเสียค่านำหมายให้ถูกต้อง คดีของจำเลยก็สามารถเข้าสู่การพิจารณาคดีโดยศาลได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนอื่น ๆ ที่อาจเป็นอุปสรรคให้ตัวความไม่สามารถเข้าถึงการพิจารณาคดีโดยศาลได้ เช่น เตรียมเอกสารสำเนาเพื่อส่งให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง การติดตามผลการส่งหมายต่าง ๆ ซึ่งอาจมี การศึกษาต่อไปได้ว่ามีขั้นตอนในทางปฏิบัติในชั้นศาลใดบ้างที่เป็นอุปสรรคทำให้ตัวความซึ่งต่อสู้คดีแพ่ง โดยไม่มีหนายความสามารถนำข้อเท็จจริงเข้าสู่การพิจารณาของศาลได้อย่างเต็มที่ นั่นจะทำให้การเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

### บรรณานุกรม

- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญโดยคณะอนุกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ. สรุปลักษณะสำคัญร่างรัฐธรรมนูญเบื้องต้น”. 2559
- ชลธิชา เกียรติสุข. “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในการดำเนินคดีทางศาล : ศึกษากรณีการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความในคดีแพ่งโดยรัฐ
- ธัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง. (มกราคม – มิถุนายน 2560). อำนาจลงโทษความผิดสากลกับการลงโทษซ้ำตามประมวลกฎหมายอาญาไทย. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ. ปีที่ 27.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร พบลีซิ่ง. 2559
- ไพโรจน์ วายุภาพ. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 2 การพิจารณาโดยขาดนัด. พิมพ์ครั้งที่ 7. ม.ป.ท. : พลสยาม พรินติ้ง. 2553
- มานิตย์ จุมปา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : นิติธรรม. 2557
- สมพล ตระกูลรุ่ง. “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมภายใต้หลักนิติธรรม”. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. 2556
- เอกสารในสำนวนคดีแพ่งหมายเลขดำที่ พ.1812/2558 หมายเลขแดงที่ พ.2136/2558 ศาลจังหวัดเชียงใหม่ <http://www.kroobannok.com/1153>